

Vooraf:

Het gebeurt niet vaak dat over het leven van een dichter een film gemaakt wordt. *Bright Star* over Keats was een recente uitzondering. Het is ook een bijna onmogelijke opgave om levens die om het woord draaien in voornamelijk beeld gestalte te geven. Gelukkig dat poëzie en beeld zich, mits er zorg aan besteed wordt tenminste, uitstekend met elkaar kunnen verstaan. In het geval van Keats ging dat via zijn liefde voor Fanny Brawne. *Bright Star* was in feite een romantische film waarin poëzie een belangrijke rol speelde. Heel anders is dat in de film *A Quiet Passion* over Emily Dickinson, die in december in roulatie komt. Deze film draait alleen om het woord en om het poëtische woord in het bijzonder. De hartstocht waar het in de titel over gaat is die voor de poëzie. Het is een film voor liefhebbers en fijnproevers. Alle poëziefhebbers en zeker alle Dickinson-liefhebbers moeten erheen. Het is een uitzonderlijk stuk werk dat ondanks zijn lengte en het onderwerp, van seconde tot seconde boeiend is. Dit laatste merkte ik des te meer op toen ik de film gisteren, tijdens de Filmdagen van Hoorn, mocht inleiden waardoor ik hem voor de tweede keer zag. De eerste keer was ik op driekwart van de twee uur die hij duurt vermoeid geraakt van het gespannen volgen van de snelle, puntige, humoristische en altijd veelzeggende dialogen die maar net in de ondertitelingen bijgehouden konden worden. De tweede keer kon ik alles, net als in een gedicht dat je opnieuw moet lezen, vollediger volgen en toen was de film mij haast nog te kort. En mijn bewondering was nog zeer toegenomen. De regie van *A Quiet Passion* is van (de vermaarde) Terence Davies, die ook de tekst voor de film schreef.

De hoofdrol wordt zonder meer groots vertolkt door Cynthia Nixon, die hier vanuit een geheel ander filmsegment bekend is, namelijk van de televisieserie *Sex and the City*

Inleiding op de film - Elly de Waard

In de tijd waarin we nu leven – en dat is bijna tweehonderd jaar na haar geboorte – wordt Emily Dickinson beschouwd als een van de grootste Amerikaanse dichters. Maar het heeft driekwart eeuw geduurd voor deze erkenning haar toekwam.

Zij werd in 1830 geboren in Amherst, Massachusetts, waar zij 56 jaar later, in 1886 overleed. In dat betrekkelijk korte leven schreef zij meer dan 1800 gedichten, waarvan er in haar eigen tijd maar zeven gepubliceerd werden. Pas na haar dood werden al die gedichten gevonden en met de ontdekking daarvan is gaandeweg – en dat heeft tientallen jaren geduurd – duidelijk geworden van welk formaat haar dichterschap was. Pas zeventig jaar na haar dood, in 1956, verschenen voor het eerst al haar gedichten bij elkaar in een verzameluitgave van twee delen en met de interpunctie en in de typografie die zij haar werk had meegegeven. De vraag die hier rijst is: hoe is het mogelijk dat dit zo lang geduurd heeft? Daarop probeert de film van Terence Davies die we hier straks gaan zien, een antwoord te geven.

Hoe belangrijk is de schrijfwijze van een gedicht? Heel belangrijk. Een komma die op een verkeerde plaats staat kan al een heel andere betekenis genereren. Toen ik Nederlands studeerde aan de Universiteit van Amsterdam, bogen wij ons onder leiding van de hoogleraar Hellinga over de handschriften van Vondel en konden er verhitte discussies ontstaan over of een punt op een bepaalde vreemde plaats in een zin nu echt wel een punt was of een vliegenpoepje. Ik wil maar aangeven hoe voorzichtig de wetenschap omgaat met de aanwijzingen die in het handschrift van de dichter voorkomen.

En Emily Dickinsons gedichten kennen een heel opmerkelijke schrijfwijze. Op in eerste instantie volkomen onverwachte plekken zet zij verticale gedachtenstrepen, die als een soort stoptekens functioneren in de tekst, als een soort adempauze. En middenin de regels krijgen zelfstandige naamwoorden vaak plotseling een hoofdletter mee, als om aan te geven dat het een begrip van een hoger belang betreft. Vooral de strepen maken dat de gedichten een soort urgentie uitstralen, alsof zij onder druk geschreven zijn, alsof zij telegrammen zijn die aan de wereld moesten worden toegestuurd.

Emily Dickinson was het tweede kind uit een welgesteld gezin van drie. Ze had een één jaar oudere broer, Austin en een twee jaar jongere zuster, Lavinia. Haar vader was een bekend jurist die zich in de hoogste kringen van New England bewoog. Als de kinderen ziek waren gingen ze naar artsen in Boston. Het familiehuis bestaat nog steeds in de oorspronkelijke vorm en is nu het bekende Dickinson Museum. Ik heb het zelf bezocht en kan uit eigen waarneming melden dat huis, tuin en omgeving in de film volledig recht gedaan worden.

Wat we ons moeten realiseren voor we gaan kijken is dat New England het eerste deel van de Verenigde Staten was dat in de 17de eeuw gekoloniseerd werd door de Engelse en Nederlandse Pilgrim Fathers. Het strenge protestantisme dat zij met zich meebrachten is in de 19de eeuw nog volop aanwezig. Het vormt dan ook de eerste barrière waartegen Emily Dickinson in haar ontwikkeling oploopt. Emily had een uitzonderlijk scherp

verstand dat in haar puberjaren al vraagtekens zette bij het bestaan van de god die haar werd voorgehouden. De film opent dan ook terecht met het eerste belangrijke feit dat wij van haar kennen: haar weigering om op de kostschool waarop zij zat belijdenis te doen. Zij was de enige van alle leerlingen die dat deed en hel en verdoemenis zouden haar deel zijn, zo werd haar voorgehouden. Niettemin bleef ze bij haar standpunt dat zij 'god niet voelde'. Daarna haalde haar vader haar terug naar huis, maar niet nadat in Boston een opera werd bezocht, waarin een aria door een vrouw werd gezongen. De kinderen, met name Emily, genoten hiervan, maar vader Dickinson keurde het ten strengste af: het publieke optreden van een vrouw was in die tijd maar nauwelijks beter dan prostitutie. Met deze gebeurtenissen is het keurslijf waarin Dickinsons leven gevangen zat aangegeven. Maar daar kwamen nog enkele dingen bij. Als vrouw met een uitzonderlijk intellect en een gave voor het woord, was ze slimmer en gevatter dan bijna elke man. Vandaar ook dat zij nooit trouwde. Ze zag het huwelijk als een gevangenis erbij. In de thuissituatie met een vader die wel streng was, maar die haar bijzonderheid toch onderkende, was het een betere plek.

Dickinsons talenten vonden zich een weg in haar gedichten, in haar brieven en in haar gesprekken. Ze schreef en sprak in een taal die op het aforistische af was. De film van Terence Davies is in feite één superieure conversatie, afgewisseld met de voice-over van haar gedichten en het is nog een heel karwei om alles volledig te begrijpen of soms zelfs ook te volgen. De grootste frustratie van haar leven was dat haar gedichten geen gehoor vonden in de buitenwereld. Zij was haar tijd ver vooruit en zou dat waarschijnlijk ook geweest zijn als ze een man was geweest. Maar als vrouw was dat nog honderd maal erger. Ik had het eerder over de zeven gedichten die in de plaatselijke krant verschenen tijdens haar leven. De gedichten waren door de redactie 'genormaliseerd' wat wil zeggen dat ze rijmend gemaakt waren en dat de strepen en hoofdletters waren weggehaald. Op grond hiervan en van contacten met literaire personen die zij had aangeschreven om over haar werk te willen oordelen, heeft Dickinson begrepen dat er voor haar werk geen plaats was in de toenmalige wereld. Deze ergste vorm van onderdrukking die een kunstenaar kan tegenkomen heeft zij proberen het hoofd te bieden door een publiek te zoeken en te vinden in de mensen om haar heen en in haar vrienden- en kennissenkring. Zij sloot vaak gedichten bij in brieven bijvoorbeeld. En daarin heeft zij zeker een vorm van erkenning gevonden. Deze kant van haar leven komt naar mijn mening in *A Quiet Passion* te weinig aan bod. Het is niet voor niets dat er, toen na haar dood haar volledige oeuvre werd gevonden, dadelijk mensen opstonden (Mabel Todd bijvoorbeeld die haar ook tijdens haar leven al had geschreven 'You are a great poet') om tot een boekuitgave te komen. Die kwam er ook al in 1890. Maar voor het zover was dat het volledig, inclusief hoofdletters en strepen, voor de wereld zichtbaar werd uitgebracht moest er nog meer dan een halve eeuw gewacht worden.

Weliswaar drong de kwaliteit van haar werk al snel door, maar het was toch erg vervelend, vond men, dat het enige portret dat van haar beschikbaar was, een daguerreotype was van toen zij 17 jaar oud was. En daarop zag zij er (vond men) helemaal niet uit zoals men zich een 'dichteresje' (dat niet helemaal goed wijs was want ze kwam nooit haar huis uit, wist men) voorstelde. Dus werd haar portret in de jaren twintig van de vorige eeuw wat bijgewerkt en van krullen voorzien om haar verkoopbaarder te maken. Van jonge mannendichters is elk uiterlijk aanvaardbaar, maar voor een vrouw ligt dat

anders, natuurlijk. En zo moest Emily Dickinson na haar dood nog zeventig jaar doorstrijden om de gelijkwaardigheid die zij voor zichzelf als vrouw had opgeëist er ook in de buitenwereld door te krijgen.

De film *A Quiet Passion* – de eerste film over Dickinson – die u nu gaat zien is als het voorlopige hoogtepunt van deze strijd te beschouwen. Terence Davies laat haar eindelijk zien als de onafhankelijk denkende, superieure geest die zij was, en als de grote dichter die zij was eveneens. Het enige jammere vind ik dat hij erg de nadruk heeft gelegd op de ongelukkige kant van haar leven. Uit haar werk weten we dat zij ook extatisch gelukkig kon zijn. Dat zij een scherp gevoel voor humor had heeft hij gelukkig wel duidelijk gemaakt.

In de film wordt het zo voorgesteld dat Dickinson aan een nierziekte leed, die verantwoordelijk is voor de epileptische aanvallen die we te zien krijgen en voor de wijze waarop zij stierf. Dat zij deze ziekte had is vroeger wel eens gedacht, maar is volgens de laatste onderzoeken historisch onjuist. Laten we er blij mee zijn dat haar sterven misschien minder pijnlijk was dan het in deze film wordt voorgesteld.

ELLY DE WAARD